

УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ КУРСАНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті проведено аналіз поняття самостійна робота. У сучасній дидактиці самостійна робота студентів розглядається, з одного боку, як вид навчальної діяльності, що здійснюється без безпосереднього втручання, але під керівництвом викладача, а з іншого - як засіб залучення студентів в самостійну пізнавальну діяльність, формування у них методів організації такої діяльності. Ефект від самостійної роботи студентів можна отримати тільки тоді, коли вона організовується і реалізується в навчально-виховному процесі в якості цілісної системи, що пронизує всі етапи навчання студентів у вузі. Виділені основні компоненти самоосвіти та принципи управління самостійною роботою студентів. На основі взаємодії викладача і курсанта виділено чотири типи самостійної роботи. Запропоновані шляхи удосконалення самостійної роботи курсантів.

Ключові слова: самостійна робота, дистанційна освіта, інформаційні і телекомунікаційні технології.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до офіцерів Збройних Сил України дуже змінилися. В сучасних умовах особливо необхідні освічені, висококваліфіковані професіонали, які володіють кількома суміжними військовими спеціальностями. Такий рівень підготовки фахівців ґрунтується на фундаментальній базовій освіті і швидкому умінні підвищення особистої кваліфікації. Застосування інноваційних та оптимізація існуючих технологій навчання курсантів у ВВНЗ здатні значно знизити зусилля і витрати на професійну перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців різних рівнів. Загальна тенденція вдосконалення методів і форм навчання полягає в тому, щоб активізувати пізнавальні інтереси і максимально розвивати самостійність курсантів. Цілісність формування пізнавальної активності і самостійності курсантів, а отже, їх готовності до самостійної роботи, залежить від ефективної організації процесу навчання, чому сприяє, на нашу думку, впровадження дистанційних технологій, які викликають у світі все більшу увагу (А. Андрєєв, О. Виштак, А. Кашаєв, Є. Полат, О. Філатов та ін.) [4, 6, 7].

Під дистанційними освітніми технологіями розуміються технології, що реалізовані в основному із застосуванням інформаційних і телекомунікаційних технологій при опосередкованій (на відстані) або не повністю опосередкованій взаємодії студента і викладача. Це сукупність технічних засобів і навчального матеріалу, яка утворює єдине ціле завдяки єдності завдань розвитку знань, умінь і навичок в даній предметній області. Науковці Ю. Григор'єва, І. Кревський, М. Стрюков та ін., вважають, що дистанційна освіта, це не форма отримання освіти, а технологія навчання [2, 10]. На наш погляд, курсанти повинні придбати цілісний досвід вирішення предметних і професійних проблем, усвідомлювати постановку завдань, оцінювати новий досвід, контролювати ефективність власних дій. Самостійна робота курсантів є важливою складовою навчально-освітнього процесу, в ході якої розширюються ресурси їх освітніх запитів, формується науковий світогляд і особистісна позиція, закріплюються набуті знання та виправляються можливі недоліки.

Виклад основного матеріалу. У системі освіти дистанційне навчання відповідає принципу гуманізму, згідно з яким ніхто не повинен позбавлятися можливості вчитися через бідність, географічну або тимчасову ізолюваність, соціальну незахищеність і неможливість відвідувати освітні установи з причин фізичних вад або зайнятості виробничими чи особистими справами. Будучи наслідком об'єктивного процесу інформатизації суспільства та освіти і вбираючи в себе кращі риси інших форм, дистанційне навчання увійде в ХХІ ст. як найбільш перспективна, синтетична, гуманістична, інтегральна форма отримання освіти. Згідно з діючими нормативними документами, ці технології можуть використовуватися в

рамках існуючих форм отримання освіти, передбачених законодавством, як самостійно, так і в поєднанні з традиційними освітніми технологіями.

У зв'язку з цим набуває актуальності розробка і подальше дослідження оптимальних і універсальних методів, прийомів, технологій, необхідних для успішного функціонування дистанційної моделі освіти у ВВНЗ, і виникає питання про методологічні і технологічні аспектах управління самостійною роботою курсантів як системи структурованих управлінських компетенцій суб'єктів дистанційного освітнього процесу [1].

Самостійна робота - це вид навчальної діяльності, що виконується учням без безпосереднього контакту з викладачем або керований викладачем опосередковано через спеціальні навчальні матеріали; невід'ємна обов'язкова ланка процесу навчання, що передбачає насамперед індивідуальну роботу учнів відповідно до завдання викладача, підручника або програми навчання.

Важливо підкреслити, що навчання курсанта - це не самоосвіта індивіда за власним бажанням, а систематична, керована викладачем самостійна діяльність курсанта, яка стає головною. Так, на думку Л. Колесника під самоосвітою розуміється «цілеспрямована, систематична пізнавальна діяльність людини, в процесі якої особистість самостійно поповнює та вдосконалює свої знання та вміння» [1]. Це визначення має ряд істотних рис процесу самоосвіти: пізнання, цілеспрямованість, систематичність, самостійність.

Самоосвіта класифікують за такими видами:

- 1) професійне самоосвіта, спрямоване на оволодіння професією, підготовку до неї;
- 2) самоосвіта, спрямована на більш поглиблене вивчення окремих циклів навчальних предметів згідно нахилам, інтересам, життєвим планам особистості;
- 3) самоосвіта, що пов'язана з розвитком власних здібностей;
- 4) самоосвіта, пов'язана з самовихованням, формуванням характеру [2].

Дослідниця Ю. Дубровська виділяє три основних компоненти самоосвіти: мотиваційний, операційний і вольовий, які можна доповнити оціночним [5]. Таким чином, вона розуміє самоосвіту як взаємозв'язок і взаємообумовленість його основних компонентів: саморозвиток, самоосвітня діяльність, самонавчання і самовиховання. Компоненти самоосвітньої діяльності включають знання, уміння і навички, формування яких в основному здійснюється в процесі самостійної діяльності суб'єкта навчання. У сучасній педагогічній літературі існують різні підходи до визначення поняття самостійної роботи студента. Глибокий аналіз поняття «самостійна робота» з організаційної та змістовної сторін запропоновано в роботах П. Підкасистого [8]. Під самостійною роботою студентів він розуміє різноманітність типів навчальних, виробничих або дослідницьких завдань, що виконуються студентами під керівництвом викладача (або самовчителя) з метою засвоєння різних знань, набуття умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і формування системи поведінки.

Розглядаючи організацію самостійної роботи як деякий компонент управління самостійною роботою студентів, Підкасистий формулює такі принципи управління самостійною роботою студентів:

- 1) розподіл навчального матеріалу досліджуваної дисципліни на навчальні одиниці;
- 2) визначення дидактичних цілей навчальних одиниць за допомогою термінів, що виражають контрольовану діяльність студентів;
- 3) управління самостійною роботою студентів за допомогою методичних інструкцій;
- 4) систематичний зворотний зв'язок, у вигляді самоконтролю і контролю з боку викладача;
- 5) повне освоєння відповідних дидактичних цілей, перевтілених в пізнавальні завдання кожної навчальної одиниці [8].

У сучасній дидактиці самостійна робота студентів розглядається, з одного боку, як вид навчальної діяльності, що здійснюється без безпосереднього втручання, але під керівництвом викладача, а з іншого - як засіб залучення студентів в самостійну пізнавальну діяльність, формування у них методів організації такої діяльності. Ефект від самостійної роботи

студентів можна отримати тільки тоді, коли вона організовується і реалізується в навчально-виховному процесі в якості цілісної системи, що пронизує всі етапи навчання студентів у вузі.

За дидактичною метою можна виділити чотири типи самостійних робіт курсантів[9].

1-й тип. Формування у курсантів умінь виявляти у зовнішньому плані те, що від них вимагається, на основі даного ним алгоритму діяльності та посилок на цю діяльність, що містяться в умові завдання. Пізнавальна діяльність курсантів при цьому полягає у впізнаванні об'єктів даної галузі знань при повторному сприйнятті інформації про них або дій з ними. В якості самостійних робіт цього типу найчастіше використовуються домашні завдання: робота з підручником, конспектом лекцій та ін. Загальним для самостійних робіт першого типу є те, що усі завдання, а також сам спосіб виконання завдань обов'язково повинні представлятися в явному вигляді або безпосередньо в самому завданні, або у відповідній інструкції.

2-й тип. Формування знань-копій і знань, що дозволяють вирішувати типові завдання. Пізнавальна діяльність курсантів при цьому полягає в чистому відтворенні і частковій реконструкції, перетворенні структури та змісту засвоєної раніше навчальної інформації, що передбачає необхідність аналізу даного опису об'єкта, різних шляхів виконання завдання, вибору найбільш правильних з них або послідовного визначення логічних способів вирішення.

До самостійних робіт такого типу відносяться окремі етапи лабораторних робіт і практичних занять, типові курсові проекти, а також спеціально підготовлені домашні завдання з приписами алгоритмічного характеру. Особливість робіт цієї групи полягає в тому, що в завданні до них необхідно повідомляти ідею, принцип рішення і висувати до курсантів вимог розвивати цей принцип чи ідею в спосіб (способи) стосовно до визначених умов.

3-й тип. Формування у курсантів знань, що лежать в основі вирішення нетипових завдань. Пізнавальна діяльність курсантів при вирішенні таких завдань полягає в накопиченні і про явище в зовнішньому плані нового для них досвіду діяльності на базі засвоєного раніше формалізованого досвіду (дій за відомим алгоритмом) шляхом перенесення знань, навичок і вмінь. Завдання цього типу передбачають пошук, формулювання та реалізацію ідеї рішення, що завжди виходить за межі минулого формалізованого досвіду і вимагає від курсанта варіювання умов завдання і засвоєної раніше навчальної інформації, розгляду їх під новим кутом зору. Самостійні роботи третього типу повинні висувати вимога аналізу незнайомих курсантом ситуацій і генерування суб'єктивно нової інформації. Типовими для самостійної роботи курсантів третього типу є курсові та дипломні проекти.

4-й тип. Створення передумов для творчої діяльності. Пізнавальна діяльність курсантів при виконанні цих робіт полягає в глибокому проникненні в сутність досліджуваного об'єкта, встановлення нових зв'язків і відносин, необхідних для знаходження нових, невідомих раніше принципів, ідей, генерування нової інформації. Цей тип самостійних робіт реалізується зазвичай при виконанні завдань науково-дослідного характеру, включаючи курсові та дипломні проекти [9].

При організації самостійної роботи варто враховувати, що курсанти повинні навчитися виділяти пізнавальні завдання, вибирати способи їх вирішення, виконувати операції контролю за правильністю вирішення поставленого завдання, удосконалювати навички реалізації теоретичних знань. Формування умінь і навичок самостійної роботи курсантів може протікати як свідомо, так і інтуїтивно. У першому випадку вихідною базою для правильної організації діяльності є ясне розуміння цілей, завдань, форм, методів роботи, свідомий контроль за її процесом і результатами. У другому випадку переважає неясне розуміння, дія звичок, що сформувалися під впливом механічних повторень, наслідування і т. п.

Самостійна робота курсантів під керівництвом викладача протікає у формі ділової взаємодії: курсант отримує безпосередні вказівки, рекомендації викладача про організацію самостійної діяльності, а викладач виконує функцію управління через облік, контроль і корекцію помилкових дій. Спираючись на сучасну дидактику, викладач повинен встановити необхідний тип самостійної роботи курсантів і визначити необхідний ступінь її включення у вивчення своєї дисципліни. Безпосередня організація самостійної роботи студентів протікає в два етапи. Перший етап - це період початкової організації, що вимагає від викладача безпосередньої участі в діяльності курсантів, з виявленням і зазначенням причин появи помилок. Другий етап - період самоорганізації, коли не потрібно безпосередньої участі викладача в процесі самостійного формування знань курсантів. В організації самостійної роботи курсантів особливо важливо правильно визначити обсяг і структуру змісту навчального матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання, а також необхідне методичне забезпечення самостійної роботи курсантів. Останнє, як правило, включає програму робіт (проведення спостережень, вивчення першоджерел і т. п.), Варіантні завдання, нестандартні індивідуальні завдання для кожного курсанта, інструментарій для їх виконання. Різні методичні посібники по організації самостійної роботи студентів носять зазвичай інформаційний характер. Курсанта ж необхідно орієнтувати на творчу діяльність в контексті дисципліни. Отже, потрібні принципово нові методичні розробки.

Висновки. В цілому ж орієнтація навчального процесу на самостійну роботу і підвищення її ефективності передбачає, по-перше, збільшення числа годин на самостійну роботу курсантів; по-друге, організацію постійних консультацій та консультаційної служби, видачу комплексу завдань на самостійну роботу курсантів відразу або поетапно; по-третє, створення навчально-методичної та матеріально-технічної бази у ВВНЗ (підручники, навчально-методичні посібники, комп'ютерні класи), що дозволяє самостійно освоїти дисципліну; по-четверте, доступність лабораторій і майстерень для самостійного виконання лабораторного практикуму; по-п'яте організацію постійного (краще рейтингового) контролю, що дозволяє звести до мінімуму традиційні процедури контролю і за рахунок сесійного часу збільшити бюджет часу самостійної роботи курсантів; по-шосте, скасування більшої частини сформованих форм практичних і лабораторних занять з метою вивільнення часу на самостійну роботу та обслуговування консультаційних пунктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базин К.В. Организация самостоятельной работы студентов в процессе дистанционного обучения [Электронный ресурс] <https://mail.ukr.net/attach/get/14183823130009105783/2/>
2. Буракова Г.Ю. Самостоятельная работа студентов-бакалавров в условиях реализации новых стандартов образования (на примере изучения «Элементарной математики») // Ярославский педагогический вестник. – 2013. – № 2. – Том II (Психолого-педагогические науки). – С. 95-100.
3. Болотов В.А., Сериков, В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе [Текст] / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.
4. Вишневская Г.В. Управление самостоятельной работой студентов-заочников в условиях дистанционного образования / Г. В. Вишневская // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2010. – № 4 (16). – С. 170-175.
5. Дубровская Ю.А. Педагогическое сопровождение самообразования студентов в условиях дистанционного обучения. Дис. ... канд. пед. наук / Ю.А. Дубровская. – М., 2005.
6. Железнякова Г.А. Моделирование самостоятельной работы студентов в условиях дистанционного обучения / Г.А. Железнякова // Телекоммуникации и информатизация образования. - 2005. – № 2. – С. 59-61.
7. Колесова Т.В. Мультимедиа как средство интенсификации самостоятельной работы студентов в неязыковом вузе : дис. ... канд. пед. наук / Колесова Т.В. – Йошкар-Ола, 2004. – 240 с.
8. Пидкасистый П.И. Сущность самостоятельной работы студентов и психолого-дидактические основы ее классификации / П.И. Пидкасистый // Проблемы активизации самостоятельной работы студентов. – Пермь, 2000.
9. Методика преподавания психологии: конспект лекций [Электронный ресурс] http://www.e-reading.link/chapter.php/98177/41/Methodika_prepodavaniya_psihologii_konspekt_lekciii.html

10. Яхина Е.П. Автоматизированная дидактическая система как модель дидактического обеспечения дистанционного обучения / Е.П. Яхина // Телекоммуникации и информатизация образования. – 2005. – № 2. – С. 43-45.

Рецензент: д.психол.н., проф. Сафін О.Д., профессор кафедры, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

к.психол.н. Мась Н.Н.

УПРАВЛЕНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТОЙ КУРСАНТОВ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проведен анализ понятия самостоятельная работа. В современной дидактике самостоятельная работа студентов рассматривается, с одной стороны, как вид учебной деятельности, которая осуществляется без непосредственного вмешательства, но под руководством преподавателя, а из другой - как средство привлечения студентов в самостоятельную познавательную деятельность, формирование в них методов организации такой деятельности. Эффект от самостоятельной работы студентов можно получить только тогда, когда она организовывается и реализуется в учебно-воспитательном процессе в качестве целостной системы, которая пронизывает все этапы обучения студентам в вузе.

Выделены основные компоненты самообразования и принципы управления самостоятельной работой студентов. На основе взаимодействия преподавателя и курсант выделены четыре типа самостоятельной работы.

Предложены пути усовершенствования самостоятельной работы курсантов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, дистанционное образование, информационные и телекоммуникационные технологии.

Ph.D. Mas N.N.

MANAGEMENT INDEPENDENT WORK OF CADETS IN DISTANCE EDUCATION

The article analyzes the concept of self-study. In modern didactics independent work of students is considered, on the one hand, as a kind of learning activity that is carried out without the direct intervention, but under the guidance of a teacher, and from the other - as a means of engaging students in independent cognitive activity, the formation of these methods in the organization of such activities. The effect of students' independent work can only be obtained when it is organized and implemented in the educational process as a holistic system that permeates all stages of learning to students in high school.

The basic components and principles of self-management of students' independent work. On the basis of the interaction of teachers and students identified four types of independent work.

The ways to improve students' independent work.